

Käsitepolitiikkaa: kamppailu hoivasta

HANNA-KAISA HOPPANIA

ABSTRACT
Conceptual politics
and the struggle
over care

This article studies Finnish social policy, in particular elder care, from the perspective of debates over language and concepts. Drawing from a post-structuralist perspective, according to which language constructs reality, and concepts are a crucial field of political struggle, I examine competing articulations of some of the central terms used in care policy. The analysis focuses on debates surrounding a recent law reform of elder care, and the concepts such as care, services, and the elderly. The article demonstrates that the struggle over concepts is central to defining the guidelines of elder care policy and it is connected to various conflicting interests. Furthermore, the article argues that the dominating language in the politics of elder care reflects the increasingly dominating role of neoliberal ideology and policy. This argument is in line with other recent research and observations suggesting that while the universalistic welfare state structures and ideals still have a stronghold in Finnish society, the direction and predominant trends of politics are rather neoliberal.

Johdanto ja teoreettinen näkökulma

Kieli tuottaa todellisuutta, sanovat jälkistrukturalistit. Kieli toimii representaatiojärjestelmänä, jonka kautta rakennamme jaettuja merkityksiä ja hahmotamme kokemuksiamme ja todellisuuden ilmiöitä. Mutta kyse ei ole vain kielen käytöstä sinänsä, vaan diskursiivisuuden käsittämisestä laajemmin. Diskursiivisia ovat myös käytännöt ja materiaallinen todellisuus sekä tiedon ja merkitysjärjestelmien tuottaminen, ylläpitäminen ja muuttaminen (Barad 2007; Foucault 1972, 105–107; Hall 1997, 44–48). Tässä artikkelissa tarkastelen vanhusten hoivan politiikkaa erityisesti kielenkäytön, käsitteistön ja sanaston näkökulmasta.¹

Teoreettisesti ja metodologisesti nojaan pääasiasa David Howarthin, Jason Glynosin ja muiden niin kutsutun Essexin koulukunnan edustajien kehittämään versioon diskursiivianalyysistä. Ernesto Laclau ja Chantal Mouffen ([1985]2001) jalanjäljissä tämän jälkistrukturalistisen (ja pitkälti gramscilaisen) lähestymistavan parissa on kehitetty diskurssiteoreet-

tista näkökulmaa ja metodologiaa erityisesti politiikan tutkimuksen tarpeisiin (ks. esim. Palonen 2008). Poliittisesta ja politiikasta kiinnostuneessa diskursiivianalyysissä keskeiseksi nousee kysymys yhtäältä siitä, kuinka vakiintuneita yhteiskunnallisia järjestelmiä ja jaettuja käsityksiä ylläpidetään ja toisaalta siitä, kuinka sosiaalinen maailmamme muuttuu ja kuinka joskus hyvin pysyviltä näyttäviä instituutioita voidaan haastaa, purkaa ja järjestää uudelleen. Toisin sanottuna keskeisiä kiinnostuksen kohteita ovat merkityksenannon prosessit ja kamppailu hegemoniasta eli siitä, miten yhteiskunnallista järjestystä ja vallitsevia valtasuhteita ylläpidetään, kuka määrittää toiminnan ehdot, mikä nähdään yhteiskunnallisesti mahdolliseksi, mikä välttämättömäksi, mikä taas haihatteluksi, mahdottomaksi (Glynos ja Howarth 2007; Howarth 2010).

Näkökulmaa voidaan hahmotella myös ontologisella tasolla, jolloin voidaan puhua jälkiperustahakuisesta (*post-foundationalist*) teoriasta: koko olemassaolo ymmärretään tulemisen prosessina ja ilmiönä, ja merkitystä luodaan erilaisten rinnasta-

misten, rajaamisten, kiinnitysten ja erottelujen kautta jatkuvassa uudelleenartikuloinnin prosessissa (Palonen 2008, 211–217). Näin ollen objekteja ei ajatella olevan olemassa – ainakaan inhimillisesti mitenkään mielekkäällä tavalla – kielellisen artikulaation ulkopuolella. Kielelliset merkit (*signs*) ja kielen rakenne ja kielioppi (*grammar*) luovat kriteeristön, jonka kautta identifioimme ja erittelemme objekteja, tuotamme mielekkäitä merkityksiä ja ymmärrystä sekä sosiaalisia rakenteita (Glynos ja Howarth 2007, 78–79). Myös ei-kielellinen toiminta ja olemassaolo liittyy aina merkityksen muodostumiseen ja tuottamiseen (ks. Palonen, tulossa).

Sosiaaliset rakenteet eivät kuitenkaan ole totalisoivia, eivätkä ne määritä täysin minkään sosiaalisen toimijan olemassaoloa. Toisaalta myöskään sosiaaliset toimijat eivät ole täysin valmiiksi muodostuneita (*fully constituted*) subjekteja, vaan pikemminkin toimijat aina löytävät itsensä ”heitettyinä” merkityksellisen toiminnan järjestelmään, joka sekä muokkaa heidän identiteettiään että rakentaa ja järjestää heidän toimintaansa. Toisin sanottuna sosiaaliset rakenteet ovat aina ontologisesti vaillinaisia, huokoisia. Juuri sosiaalisen järjestelmän ja rakenteiden raot ja epävakaisuus (*contingency*), jotka tulevat esiin erilaisten kriisien ja häiriöiden kautta, antavat toimijoille mahdollisuuden ja tilan poliittiseen toimintaan ja uusiin identifikaatioihin, jotka puolestaan voivat järjestää uudelleen sosiaalisia suhteita ja muokata yhteiskunnallisia rakenteita. Tämä liike toimijoiden ja rakenteiden suhteen on jatkuvaa, ja identifikaatiot tapahtuvat mitä erilaisimpien diskurssien kautta ja ideologioiden värityksinä. Kriisin tai häiriön jälkeen mahdollisesti uudelleen järjestetty yhteiskunnallinen rakenne tai sosiaaliset suhteet ovat edelleen rakoisia ja huokoisia, aina alttiita uudelleen haastamiselle, ja niitä määrittävät myös erilaiset hierarkiat ja valtasuhteet (Glynos ja Howarth 2007, 79). Näin ollen *poliittisessa analysissa* on keskeistä selittää, miten erilaiset sosiaaliset suhteet ja järjestelmä tuotetaan ja miten niitä ylläpidetään tai joskus haastetaan ja muokataan uusiksi. Lisäksi voidaan tarkastella sitä, kuinka toimijat ovat aina diskurssien ja ideologioiden otteessa ja niiden kautta ylläpitävät tai haastavat sosiaalista maailmaansa (mt.; Howarth 2010).

Glynos ja Howarth (2007, 15, 106) ovat kehittäneet *sosiaalisten, poliittisten ja fantasmaattisten* logiikoiden erottelun, joka auttaa hahmottamaan yhteiskunnallista ja sosiaalista kehitystä ja selittämään sen erilaisia ulottuvuuksia. *Sosiaaliset logiikat* kuvaavat

olemassa olevia käytäntöjä tietyllä yhteiskunnallisella alueella (esimerkiksi vanhustenhoidon institutionalisoituminen) tai laajemmin koko regiimin toimintaa (esimerkiksi pohjoismainen hyvinvointivaltio). Näin tuodaan esiin yhteiskunnassa vallitsevia käytäntöjä ohjaava säännöstö ja perusta. Lisäksi voidaan kuvata yhteiskunnallisen järjestelmän toiminnan muotoja ja sisältöjä, vanhushoidossa esimerkiksi laitoshoidon rakentamista tai purkamista, kuntien vastuuta palveluista ja valtionosuusjärjestelmää. *Poliittisten logiikoiden* tarkastelun kautta päästään puolestaan kiinni siihen, mitkä ovat sosiaalisten käytäntöjen laajemmat olemassaolon ehdot: miten tietyt toiminnot ja järjestelmät muodostuvat, miten ne rationalisoidaan, miten ne on luotu ja vakiinnutettu ja toisaalta miten niitä voidaan haastaa ja muuttaa². *Fantasian logiikka* puolestaan viittaa ideologian tasoon ja selittää sitä, kuinka yksilöt/ subjektit osaltaan ylläpitävät käsitystä (harhaa) yhteiskunnallisten suhteiden ja järjestyksen luonnollisuudesta ja pysyvyydestä, koska he jollain tapaa hyötyvät siitä tai saavat siitä jonkinlaista tyydytystä. Kuten Glynos ja Howarth (2007, 108) tiivistävät: ”[j]os sosiaaliset logiikat auttavat prosessissa, jossa kuvataan sitä *mitä* käytäntö on, ja poliittiset logiikat näyttävät *kuinka* tuota käytäntöä haastetaan ja puolustetaan, niin silloin fantasian logiikan voidaan sanoa tuottavan syytä sille, *miksi* käytäntöjä joko ylläpidetään tai muutetaan” (suom. kirjoittajan oma).

Erityisesti poliittisen logiikan kuvaamisessa prosesseissa kamppailut kiistanalaisista käsitteistä, kelluvista tai tyhjästä merkitsijöistä (*floating/empty signifiers*), ovat tärkeitä: tiettyjen kielellisten uudelleenmuotoilujen tai toisaalta uusien käsitteiden avulla voidaan luoda subjektipositioita, jotka haastavat vanhaa ja luovat uusia jakolinjoja ja vastakkainasetteluja. Esimerkiksi tietyn nimittäjän alle voidaan kerätä aiemmin erillään nähtyjä toimijoita ja asemia ja luoda käsitystä yhteisestä vastustajasta. Erilaiset tavat puhua ja käyttää kieltä julkisessa keskustelussa tai vaikkapa asiakirjoissa, jotka koskevat vanhustenhoitoa (ks. esim. Rintala 2003; Urponen 1994), mutta myös arkisessa puhekielessä, muokkaavat kuvaamme vanhustenhoidon maailmasta, sen keskeisistä tekijöistä, haasteista ja ongelmista. Näin kielenkäyttö, tieto ja vallankäyttö kietoutuvat diskursiivisesti yhteen ja ohjaavat toimintaa ruohonjuuritasolta kansallisen politiikan määrittelyyn.

Kielen ilmaisujen tutkiminen on tärkeää, sillä kieli muokkaa ja tuottaa kaikkien mielekkäiden ob-

jektien rajat, rakentaa subjektipositioita ja toiminnan ja käsityskykymme mahdollisuuksien ehtoja (Foucault 1982). Samalla muokkautuu käsityksemme yhteiskunnallisista suhteista. Erilaiset käsitteet tuottavat ja mahdollistavat erilaisia yhteiskunnallisia positioita ja valtasuhteita. Ne tekevät näkyviksi ja luonnehtivat toimintaa ja luonnollistavat tai haastavat käsityksiä luonnollisesta, hyvästä, arvokkaasta ja moraalisesta. Toisaalta käsitteelliset rajaukset voivat asettaa toiset subjektipositiot arveluttaviksi, noloiksi, näkymättömiksi, arvottomiksi – jopa mahdottomiksi. Tässä mielessä poliittinen kamppailu ja valtakäyttö liittyvät siis siihen, kenen kieli, käsitteistö ja tapa hahmottaa maailmaa pääsevät hegemoniseen asemaan eli muuttuvat yleisiksi ja luonnollisiksi, normaaleiksi.

Aineisto ja menetelmät

Tässä artikkelissa tarkastelen viime vuosien suomalaista vanhushoivan politiikkaa edellä kuvatun jälkistrukturalistisen teoreettisen näkökulman kautta. Keskityn erityisesti vanhuspalvelulain säätämiseen liittyneisiin kiistoihin sanoista ja muotoiluista, joita laissa käytetään. Vanhuspalvelulaki³ ja siihen johtaneet tapahtumat toimivat eräänlaisena häiriötilana (*dislocation*), joka avasi vanhusten hoidon vakiintuneet rakenteet ja käytännöt kritiikille ja uudelleenarvioinnille (Hoppania 2015). Samalla avautui mahdollisuus muokata ja identifioida uudelleen vanhusten hoidon kentän toimijuspositioita, rakenteita ja suhteita sekä arvioida kriittisesti vallitsevia käytäntöjä. Osa tästä poliittisesta kamppailusta käsitteli sitä, millä käsitteillä hoivasta ja hoivaa tarvitsevista vanhuksista puhutaan. Tämä käsitteellisyys on artikkelin analyysin kohteena. Tiettyjen käsitteiden käyttö ja sanojen ymmärtäminen määrättyllä tavalla muokkaavat vanhushoivan todellisuutta ja ohjaavat käytäntöjä määrättyyn muotoon. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole väittää, että kieli itsessään määrää tai tuottaa todellisuutemme, vaan pikemminkin, että muutokset kielen ja käsitteiden käytössä sekä kieltä ja käsitteitä koskevat kiistat ovat keskeinen osa politiikkaa. Pureudun siihen, kuinka hoivan käsitteistö ja kielellinen maailma osaltaan tuottavat käsityksiä ja ehtoja, joiden kautta hoivan kenttä ymmärretään ja siihen liittyvät toiminnat järjestetään. Kyseessä on poliittisen ja fantasmaattisen logiikan erittely ja analyysi, jossa käsitteistä käydyt kiistat yhtäältä paljas-

tavat, *miten* hoivan järjestelyissä tapahtuvia muutoksia perustellaan ja haastetaan ja toisaalta *miksi* näin tehdään. Analyysin kohteena ovat seuraavat käsitteet: vanhus, iäkäs henkilö, hoiva, hoito, apu ja palvelu. Osoitan, kuinka näitä käsitteitä koskevat debattit ja kiistat kertovat erilaisista eturistiriidoista vanhushoivan kentällä. Lisäksi väitän, että käsitteistö, joka näissä kiistoissa on muodostunut vallitsevaksi, kertoo uusliberaalin politiikan nousemisesta entistä hallitsevampaan asemaan hoivan hallinnassa ja vanhusten hoidon diskursseissa.

Vanhuspalvelulain yhteydessä käyty julkinen keskustelu keskittyi pitkälti hoitajamitoitukseen liittyviin kiistoihin (Hoppania 2015, 140–147). Sen sijaan käsitteistä käyty kiistely tuli esiin pääasiassa ministeriössä tehdyn lainvalmistelutyön yhteydessä kerätyissä kommentteissa ja lausunnoissa. Nämä lain kahteen eri luonnosversioon kerätyt lausunnot (N=228) muodostavat käsillä olevan artikkelin aineiston. Nostan niistä esiin lausuntoja ja lausuntojen kohtia, joissa otettiin selkeästi ja perustellusti kantaa käytettyihin käsitteisiin. Myös joissain muissa kommentteissa saatettiin tehdä yksittäisiä huomioita käytetyistä käsitteistä, mutta analyysissä on nostettu esiin ne, joissa kilpailevat käsitykset parhaiten tulevat esiin.

Artikkelin analyysi tukee viimeaikaisten tutkimusten havaintoja Suomen (ja muiden pohjoismaiden) sosiaali- ja terveyspalveluiden, erityisesti vanhusten hoidon, nopeasta markkinaistumisesta ja (uus)liberalismin vahvistuvasta asemasta (Anttonen ja Häikiö 2011; Hoppania 2015; Karsio ja Anttonen 2013; Meagher ja Szebehely 2013). Voidaan sanoa, että edeltävässä tutkimuksessa on suhteellisen kattavasti eritelty sosiaalipolitiikan ja vanhusten hoidon sosiaalista logiikkaa ja kuvattu pohjoismaisen hyvinvointivaltion muutoksia tällä alueella⁴. Tämä artikkeli taas korostaa hoivan poliittisuutta ja nostaa esiin myös syitä, miksi kenttä on kehittynyt tähän suuntaan: vanhusten hoidon uudelleenjärjestelyssä, vanhuspalvelulaissa tai vaikkapa tulevassa sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksessa (sote) ei ole kyse vain hallinnollisista sosiaalipoliittisista parannuksista tai uudistuksista vaan poliittisista valtasuhteista ja eturistiriidoista. Nämä ristiriidat ulottuvat laajemmalle ja sellaisiinkin rakenteisiin ja suhteisiin, jotka usein saavat vähemmän huomiota kuin puoluepoliittiset valtasuhteet ja vaikkapa keskustan asema maakunnissa (ks. esim. Yle 6.11.2015). Ennen varsinaista analyysiä esitän vielä lyhyesti, mitä uusliberaalilla politiikalla tarkoitan ja miten hoivan politiikka-

kan uusliberalisaatiota on edeltävässä tutkimuksessa tuotu esiin.

Uusliberaalia (hoivan) politiikkaa?

Uusliberalismi on siinä mielessä kiistanalainen käsite, että vaikka tutkimuksessa ja politiikan teoriassa se on laajalti käytetty termi, harva poliitikko tunnustautuu uusliberalistiksi.⁵ Kuitenkin esimerkiksi Nancy Fraser (2013) on esittänyt, että suurin osa länsimaiden hallituksista on joko avoimesti tai epäsuorasti uusliberaaleja. Nimeämällä politiikka uusliberalistiseksi tehdään tietysti myös poliittinen teko, kun tietyt toiminnan ja hallinnon muodot kuvataan tällä tavalla ideologisiksi. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on väistämättä itsekkin osa poliittisia prosesseja. Uusliberaalia politiikkaa on viime vuosina analysoitu laajalti (esim. Apeldoorn ym. 2009; Brown 2015; Flear 2009). Uusliberalismi on lähtöisin talouspoliittisista teorioista ja keskusteluista. Nykyisin sillä kuvataan myös laajemmin ideologista ja poliittista suuntausta sekä hallinnan rationaliteettia, jossa keskeistä ovat vahvat omaisuusoukeudet, kilpailu, individualismi, markkinoiden laajentaminen ja kaiken inhimillisen toiminnan ymmärtäminen markkinoiden ehdoin ja käsittein. Näihin periaatteisiin liittyvät ideat, ajatukset ja käytännöt ovat levinneet monille hallinnon alueille ja tasoille. Mitä hegemonisemmaksi uusliberaali ajattelu tulee, sitä kattavammin se läpäisee myös arkiajattelun.

On kuitenkin kiistanalaista, kuinka pitkälti uusliberalismi politiikkaa ja kulttuuria määrittää (Brown 2015; Davies 2014). Myös uusliberalismin kriisiytymistä tai uusliberalismin jälkeistä politiikkaa on jo hahmoteltu ja nostettu esiin (esim. Hall ym. 2013; Merino 2011). On kuitenkin huomattava, että hoivapalvelut ovat alue, jonne uusliberaalit trendit ovat tulleet myöhemmin kuin toisille alueille (esimerkiksi finanssipolitiikkaan, terveys- tai koulutuspolitiikkaan). Hoivassa uusliberaalit trendit ovat pikemminkin laajenemassa kuin jäämässä taakse (Hoppania ja Vaittinen 2015). Myös hoivan tutkimuksessa uusliberalismin ja esimerkiksi pohjoismaisen hyvinvointivaltion välinen suhde on pitkään paljolti ohitettu (Dahl 2012). On joka tapauksessa esitetty, että taloustieteen parista nousevana kansainvälisenä diskurssina uusliberalismi on muokannut julkista hallintoa Suomessakin 1980-luvulta alkaen (Patomäki 2007). Valtion tehtävänä uusliberaalissa järjestykses-

sä on luoda markkinalogiikan mukaiset institutio-naaliset rakenteet ja laajentaa niitä lainmuutoksina ja hallinnallisin uudistuksina. Uusliberaali valtio siis johtaa normeja ja toimintatapoja markkinoilta ja tuo niitä alueille, jotka ovat perinteisesti olleet markkinoiden ulkopuolella (Davies 2013).

Sosiaalipolitiikassa ja vanhustenhoidossa uusliberalistinen kehitys näkyy esimerkiksi yleistyneinä ulkoistamisina, yksityistämisenä, tilaaja-tuottajamalleina, palvelusetelienä ja laadun ja tuottavuuden mittaristojen yleistymisenä (Hoppania ja Vaittinen 2015, 78–82). Suomessakin perinteistä pohjoismaista, universalismin ideaaleihin nojaavaa sosiaalipolitiikkaa on purettu tällaisten käytäntöjen myötä, ja samalla valtion vastuuta vanhustenhoidosta on purettu ja siirretty enenevässä määrin perheille ja yksilöille (Hoppania ym. 2016, 88–89, 129–14). Tämän artikkelin kannalta keskeistä on erityisesti se, että uusliberalismi tuottaa tietynlaista subjektiutta ja olettaa määrätynlaista toimijuutta, nimittäin rationaalista valintaa *homo economicuksen* malliin. Tämä taas on monilta osin ristiriidassa hoivan käytäntöjen, etiikan ja rationaliteetin kanssa (Hoppania ja Vaittinen 2015; Mol 2008; Tronto 2012). Hoivan uusliberalisaatioon liittyy esimerkiksi ajatus ja ihanne yksilön riippumattomuudesta, kyvystä tehdä valintoja ja solmia sopimuksia sekä ymmärrys hoivasta hyödykkeenä, palvelutuotteena (Hoppania ja Vaittinen 2015; Kalliomaa-Puha 2009). Samoin uusliberalismi ”epäpoliittisoi” hoivaa, kun hoivan rationaaliseksi hallinnaksi esitetyt uudistukset piilottavat näkyvistä erilaisia vallankäytön muotoja (Foucault 2007, 505; Hoppania 2015).

Miten nämä trendit sitten näkyivät vanhuspalvelulain yhteydessä käydyissä kiistoissa kielestä ja sanoista? Analysoin seuraavaksi diskurssiteoreettisesta näkökulmasta erinäisiä käsitteistöjä vanhustenhoidon liittyen, peilaten niitä myös uusliberalismin kontekstiin.

Vanhus vai iäkäs henkilö?

Vanhuspalvelulaki on yleisesti käytetty ilmaisu kun puhutaan laista ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012). Kuten lain virallisen nimen ja lyhennetyin puhekielisen version käsitteelliset erot jo antavat osviittaa, sana vanhus ei ollut neutraali ja yleisesti hyväksytty käsite lakia valmistellessa. Lopul-

ta se jäi kokonaan pois sekä lain nimestä että itse lakitekstistä lukuun ottamatta pykälää 11, jossa käytetään sanaa vanhusneuvosto viitaten jo nimitykseltään vakiintuneisiin vanhusten/iäkkäiden neuvostoihin kunnissa. Laissa käytetään muutoin termejä iäkäs henkilö ja ikääntynyt väestö.

Ideologinen debatti siitä, mitä vanhuus ja vanhus oikeastaan merkitsevät, tuli esiin vanhuspalvelulain valmistelussa, ja valinta käyttää laissa iäkkään käsitettä kohtasi myös kritiikkiä. Näkemyksiä käytetyistä käsitteistä tuotiin esiin lain kahteen luonnosversioon sosiaali- ja terveysministeriössä kerätyissä kommentteissa ja lausunnoissa. Lausunnoissa käytettyä käsitteistöä sekä kiitettiin että kritisoitiin. Kysyttiin esimerkiksi, miksi vanhus-käsitettä ei käytetä ja pidetäänkö vanhuutta sairautena tai ongelmana (C1, 23). Osa ikääntyneen käsitteeseen kohdistuneesta kritiikistä liittyi kysymykseen siitä, tulisiko laissa määritellä ikäraja sille, keitä laki koskee, ja toisaalta, jos ikärajaa ei aseteta, miten sitten määritellään ikääntynyt. Näissäkin puheenvuoroissa kommentoitiin myös itse sanavalintaa ja sen konnotaatioita, esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Lakiesityksen ja erityisesti sen perustelujen käsitteistö on sekavaa ja luo suomen kieleen tarpeettomasti uusia kielellisesti erittäin huonoja ja jopa huvittavia käsitteitä, kuten ”iäkkyuden alkamisikä”. Monimutkainen ja keinotekoinen keskustelu ”iäkkään käsitteestä” voitaisiin ratkaista esimerkiksi siten, että laki ei koskisikaan ”iäkkäiden henkilöiden” palveluita vaan ”vanhuusiän” palveluita. Vanhuus on selkeä suomalainen lapsuuteen ja nuoruuteen rinnastettava sana jota ei voi pitää leimaavana tai kartettavana. Vanhuusikä taas on yleisesti ymmärretty, kaikkia aikanaan koskeva ikäkaus. Silloin voisi yksinkertaisesti määritellä, että tässä lakiesityksessä vanhuusiällä tarkoitetaan yli 75 tai yli 80 vuoden ikää. (C1, 92)

Toisaalta saatettiin kirjoittaa, että laissa ei käytetä ”arvostamaamme vanhus-sanaa”, mutta huomioitiin, että lain kannalta ikääntynyt on silti onnistunut valinta (C2, 30). Eija Kaskiharju huomautti jo 2004, että vanhuudesta käytettävät nimitykset näyttävät olevan määrittelykamppailun kohteena, ja kartettavan sanan ”vanhus” tilalle on tullut erilaisia poliittisesti korrekkeja kiertoilmaisuja. Vanhusbarometrin mukaan vanhus-nimike on menettänyt suosiotaan ja ikääntymiseen liittyvät käsitteet, esimerkiksi termi seniorikansalainen, ovat sen sijaan saaneet kannatusta (Kaskiharju 2004, 277, 280).

Jos iäkäs-sana häivyttää näkyvistä sellaista *vanhuutta*, johon liitetään ja tyypillisesti kuuluu rappeutumisen, tarvitsevuuden, haurauden ja heikkouden konnotaatioita, voidaan iäkkyys nähdä uusliberalismin abstraktin ja autonomisen yksilön ideaan paremmin sopivana sanana. Iäkäs on tällöin kuin kuka tahansa yleisesti kykenevä ja toimiva yksilö, joka tekee valintoja ja toimii taloudellisena rationaalisoijana kuten muutkin, mutta vain sattuu olemaan ikääntynyt, vanhempi. Vanhuspalvelulain säätäminen laajennettiin koskemaan koko ikääntyneen väestön (eläkeiän ylittäneiden) asemaa, ei ainoastaan laitoshoidossa olevia tai runsaasti hoivaa tarvitsevia huonommassa kunnossa olevia vanhuksia, joiden hoidon taso ja palveluiden saatavuus oli sytykkeenä lain valmistelulle (Hoppania 2015). Fantasian logiikan näkökulmasta on myös selvää, että kun puhutaan vanhuksista tai esimerkiksi eläkeikäisistä yleensä, he itse ja heidän edustajansa identifioituvat mielellään nimenomaan aktiivisiksi ikääntyneiksi, kuluttajiksi ja kansalaisiksi, joilla on oma elämä hallussa – tarvitsevuus, riippuvuus ja avuttomuus kun eivät ole houkuttelevia identifikaation kohteita (Hoppania ym. 2016, 200–201). Yhteiskunnassamme on lähes tabu, vihonviimeinen asia olla riippuvainen aikuinen (Vaittinen 2015). Kukaan ei halua joutua tai olla ”taakaksi”, olla vaivainen tai heikko. Ikääntynyt on tässä mielessä neutraalimpi ilmaisu kuin vanhus, koska sillä ei ole näitä epämiellyttäväksi koettuja raihmaisuuksia, haurauden ja tarvitsevuuden konnotaatioita. Tosin se, että paljon hoivaa tarvitsevat vanhukset eivät järjestäydy puolustamaan oikeuksiaan hoivaan, voi johtua myös yksinkertaisesti siitä, että siinä vaiheessa kun hoivan tarve on suurempi voi myös kyky ajaa oikeuksiaan olla jo hyvin rajallinen.

Debatissa *vanhus-* tai *iäkäs-*sanojen käytöstä ilmeni kamppailu siitä, mistä lähtökohdista ja miltä perustalta vanhustenhoito järjestetään ja vanhuspalvelulaki säädetään. Vaikka lakia kommentoivat aktiivisesti useat vanhusjärjestöt, eivät *hoivaa tarvitsevat vanhukset* muodostuneet tai identifioituneet ryhmäksi, joka vaatisi itselleen oikeuksia. Sen sijaan vallitseva uusliberalistinen hallinta dominoi prosessia: vanhuudesta puhuminen normaalina elämänvaiheena (jossa useimmat todennäköisesti tarvitsevat hoivapalveluja) häivyttiin lopulta näkyvistä, kun puhe abstraktiksi jäävästä ikääntyvästä väestöstä ja ikääntyneistä henkilöistä otettiin säätelyn lähtökohdaksi. Kuten lainaukset edellä tuovat esiin, tätä kä-

sitystä kyllä haastettiin, mutta haastajat eivät onnistuneet luomaan sellaista menestyksestä diskurssia tai liikehdintää jossa tietyt ikäiset, vanhukset, olisivat esimerkiksi identifioituneet ja järjestäytyneet vanhuksina (vaivaisina, tämänhetkisinä tai tulevana hoivan tarvitsijoina) vaatimaan oikeuksiaan parempaan hoitoon. Toisaalta käänne lainvalmistelussa kohti ennakointia ja hoivan tarpeiden kasvun hillitsemistä – toisin sanoen kohti pyrkimystä vastata koko vanhenevan väestön muodostamaan ”uhkaan” talouden ja hyvinvointivaltion kestävyydelle – tarkoitti sitä, ettei laki lopulta muuttanut vallitsevia käytäntöjä hoivapalveluiden ruohonjuuritasolla (Hoppania 2015).

Hoivaa vai hoitoa?

Vanhuspalvelulain säätämisen keskiössä olivat nimenomaan vanhusten tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut, toisin sanoen erilaiset avun, hoivan, huolenpidon ja hoidon muodot. Näiden käsitteiden käyttö on vaihdellut historiallisesti, ja erityisesti rajoiltaan epäselvä hoivan käsite on ollut myös kiistanalainen. Hoivan käsitettä käytetään nykyisin laajasti puhekielessä ja mediassa usein vaihtoehtoisena tai rinta rinnan huolenpidon ja hoidon kanssa. Hoivan tutkimuksellinen tausta on feministisessä teoriassa ja tutkimuksessa, ja hoiva (care, omsorg⁶) on ollut myös kriittinen käsite, jolla on pyritty tuomaan esiin hoitotyöhön ja huolenpitoon liittyvää erityistä etiikkaa ja rationaliteettia sekä näiden poliittista merkitystä (ks. esim. Anttonen ja Zechner 2009, 16–19; Tronto 1993).

Usein hoidon käsite erotetaan hoivasta ammattimaisemmaksi käsitteeksi, ja epämääräisen hoivan käyttämistä ammatillisessa yhteydessä on vastustettu. Sairaanhoidotajat ja ammattihoitajat ovat esittäneet, että hoivan käsitettä ei tulisi käyttää vanhustenhuollon hallinnassa, kuten Tehyn lausunto vanhuspalvelulain ensimmäiseen luonnokseen tuo esiin:

Hoiva ei ole hoidon synonyymi missään palveluissa. [...] Tehy ei voi hyväksyä sellaista hoivan määritelmää, jossa se rinnastetaan hoitoon (3§). Hoiva tarkoittaa henkilön avustamista hänen kotonaan ja kodin ulkopuolella päivittäisissä perustoiminnoissa, joista henkilö ei suoriudu ilman toisen apua. Hoivaa ei voida käyttää tarkoittamaan ympärivuorokautisen hoidon järjestämistä. [...]

Hoivakäsitteen käyttöä pitäisi rajata ja selkeyttää tai korvata kokonaan huolenpitokäsitteellä. [...] [Tehy esittää, että lakiluonnoksessa tulisi käyttää otsikkoa] ”Palvelun järjestäminen”, jonka jälkeen sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat luonnoksessa johdonmukaisesti huoltoa, huolenpitoa, kotipalvelua tai asumispalvelua ja terveydenhuoltolain tarkoittamat palvelut kotisairaanhoidon ja laitoshoidon. [...] Suomessa [hoivan käsite] on otettu pitkäaikaishoidon rinnalle ja johtaa lähinnä ikäihmisiä koskevaan epätasa-arvoon ja suoranaiseen syrjintään tai muodostuu esteeksi asianmukaiseen pitkäaikaishoitoon pääsyyn. (C1, 93)

Hoivan ja hoidon erottelua on tehty tutkimuksellakin samaan tapaan. Hoito on tällöin ammattilaisen työtä ja perustuu lääke- ja/tai hoitotieteelliseen asiantuntemukseen, kun taas hoivaa voi antaa joko ammattilainen tai läheinen, ja se viittaa silloin kaikenlaiseen fyysiseen, psyykkiseen ja emotionaaliseen huolenpitoon (mutta ei lääke- tai hoitotieteellistä osaamista vaativaan hoitoon), jota ilman avun tarpeessa oleva ihminen ei tule toimeen. Käytännössä vanhan ihmisen kohdalla tämä tarkoittaa tyyppillisessä tilanteessa sitä, ettei hän enää kykene itseksensä selviytymään arkisista toimista, kuten peseytymisestä, pukeutumisesta, ruoanlaitosta tai siivoamisesta (Aarva 2009, 42; Räsänen 2011, 30; Zechner 2010). Empiirisessä tutkimuksessa joudutaan tietysti aina tekemään yksinkertaistuksia ja rajauksia koskien erilaisia hoivan määritelmiä (esim. Räsänen 2011, 28–30). Käytännössä hoivan ja hoidon rajanveto voi kuitenkin olla vaikeaa, ja kiistely niiden käytöstä kertoo myös erilaisista (professionaalisisista) arvoasteikoista, sukupuolittuneista konnotaatioista ja poliittisista eturistiriidoista.

Vanhuspalvelulain valmistelussa hoivan käsite oli alkuvaiheessa mukana, mutta se jäi kuitenkin myöhemmistä versioista ja valmiista laista pois. Kommentissaan lain toiseen luonnokseen Tehy ilmaisikin tyytyväisyytensä siitä, että käsitteet hoito ja huolenpito ovat käytössä (C2, 91). Toisaalta hoivan käsite on jo hyvin laajalti käytössä arkikielessä, ja hoivan tutkimuksessa ja teoriassa siihen liitettyä kokonaisvaltaisuutta myös kaivattiin vanhuspalvelulain valmistelussa (C1, 23). Samoin kommentteissa viitattiin hoivan ja hoidon ytimeen kuuluvaan kohtaamiseen:

Hoitotyötä vanhojen ihmisten parissa voidaan tehdä suositusten mukaisilla resursseilla, laillisesti

oikein ja teknisesti taitavasti ilman, että työ sisältää hoitamista. Työn tai tehtävän suorittaminen tai tilanteen tavoitteellinen loppuunsaattaminen eivät ole hoitamista, sen ydintä, keskeisintä hoito- ja hoivatyössä on kohdata ihminen. (C2, 9)

Myös hoivan (politiikan) tutkimuksessa tulee vahvasti esiin hoivan logiikka, rationaliteetti, jonka mukaan juuri hoiva on kokonaisvaltaista toimintaa, prosessi, eettinen orientaatio ja ihmissuhde (Mol 2008; Tronto 1993; Waerness 1987). Tämä logiikka taas on usein ristiriidassa markkinoiden oletusten ja markkinalogiikkaa noudattavan hallinnan ja toimintamallien kanssa (esim. Hoppania ja Vaittinen 2015; Hirvonen ja Husso 2012; Mol 2008). Tuomalla esiin näitä ristiriitaisuuksia myös hoivan tutkimus on osa hoivan kenttää muokkaavaa diskurssia.

Toisaalta hoivan ja hoidon ammatillisuuden puolestaminen (ei ainoastaan sairaanhoidossa vaan laajemminkin) liittyy poliittisiin ja historiallisiin kamppailuihin arvostuksesta ja palkoista. Hoivatyötä⁷ on Suomessa jo pitkään yhteiskunnallistettu, formalisoitu. Sitä tehdään muodollisen koulutuksen legitimoimana tunnustettuna ja arvostettuna palkkatyönä, institutionalisoituna erilaisissa laitoksissa, hoivakodeissa, päiväkodeissa ja kunnan kotihoitona. Tämä on ollut naisten työssäkäynnin ja taloudellisen itsenäisyyden kannalta oleellista (ks. esim. Hoppania 2015, 57–62, 66; vrt. Fraser 1994). Samoin hoivaa tarvitsevien oikeus asianmukaisiin palveluihin kytkeytyy siihen, kuinka hoivan, hoidon tai avun tarve ja siihen vastaaminen määritellään. Edellä olevassa lainauksessa Tehy liittääkin epämääräisen hoivan käsitteeseen riskiin siitä, että pääsy asianmukaiseen hoitoon estyy.

Tarkoitukseni ei tässä ole ottaa kantaa hoivan kentän toimijoiden tai hoitotyön ammatillisuuden puolesta tai vastaan tai arvioida hoivan ja hoidon käsitteiden käytön järkea. Pyrkimykseni on yksinkertaisesti osoittaa, kuinka nämä käsitteekamppailut ovat osa vanhustenhuollon ja hoivan kentän (laajasti ymmärrettynä) muutosta, jossa on kyse sekä erilaisten subjektipositioiden tuottamisesta tai puolustamisesta, ja kuten tämä ammatillisuuskyse osoittaa, myös tunnustuksesta ja taloudellisesta uudelleenjaosta (vrt. Foucault 1982; Fraser 2008).

Tällä hetkellä hoiva toimii yleiskielessä sekä katkokäsitteenä ja synonyymina erilaiselle avunannolle, huolenpidolle ja hoitamiselle että kriittisenä käsitteenä tutkimuksessa. Virallinen hoivan, hoidon, avun

ja huolenpidon ammatillinen erottelu ja käsitteistä käytävä kiistely kertoo puolestaan kamppailuista eri asiakasryhmien oikeuksista ja työntekijäryhmien ammatillisuudesta sekä hoiva-alan kehittämisestä ja hallinnoinnista laajemminkin. Tätä heijastelee myös uudehko hoiva-avustajan ammatti. Hoiva-avustajan koulutus muodostuu lähihoitajatutkinnon muutamasta osasta. Se on vuoden kestävä matalan kynnyksen koulutus, joka mahdollistaa työntekijöiden (myös maahanmuuttajien) tulon hoiva-alalle joustavasti. Hoiva-avustajan ammattikunnan luonnissa on kyse tehtävärakenteiden uudelleenarvioinnista sosiaali- ja terveysalalla, jonne on ennustettu syntyvän voimakasta työvoimavajetta lähivuosina väestön ikääntyessä (STM 2013, 6–8). Osa hoito- ja hoiva-alan tehtävistä nähdään siis sellaisina, joita voisi tehdä vähemmälläkin koulutuksella. Edelleen on kuitenkin epätietoisuutta hoiva-avustajien toimenkuvasta, kelpoisuudesta ja vastuista suhteessa muuhun hoitohenkilöstöön sekä hoivavahingotapauksissa. Lisäksi kritiikkiä on esitetty sitä kohtaan, että tässä matalapalkka-ammatti korvaa lähihoitajien hieman paremmin palkattua työtä (STM 2013, 37–39).

Joka tapauksessa hoiva-avustajan työ kertoo jälleen muuttuvista ammatillisuuden, arvostuksen ja talouden suhteista. Lisäksi ne kytkeytyvät sukupuoleen ja etnisyyteen liitettyihin odotuksiin, joiden mukaan naisilta, ja erityisesti maahanmuuttajanaisilta, odotetaan tiettyä asennetta ja hoivan etiikkaa, jolla hyvä hoiva turvataan ilman, että työöloihin tai palkkoihin tarvitsisi tehdä korjauksia (Hoppania ym. 2016, 72–74; Hoppania 2015, 162–163).

Apua vai hoivaa?

Toinen suunta, josta hoivan ja hoidon käsitteistöä on kritisoitu, tulee vammaistutkimuksen ja -aktivismien puolelta. Vammaistutkimus ja vammaisaktivistit ovat pitkään olleet kriittisiä hoivan käsitettä kohtaan. He ovat esittäneet, että hoivan käsite ja tutkimus tuottaa käsitystä vammaisista toisen luokan kansalaisina, riippuvaisina ja vailla autonomisuutta. Vammaistutkijat ja -aktivistit ovat korostaneet, että vammaisuus johtuu pikemminkin yhteiskunnan luomista fyysisistä ja henkisistä rajoista, joita voidaan korjata esteettömällä ympäristön suunnittelulla ja itsenäistä elämää tukevilla palveluilla. Hoivan tutkimus kuitenkin haastaa riippumattomuuden ideaalia

(harhaa) kaikkien kohdalla, ja toisaalta vammaisliikkeen vaatima itsenäisyys ei välttämättä ole hoivan anteesi. Keskustelu hoivan ja vammaispolitiikan ja tutkimuksen suhteista on merkittävä ja monitahoinen (ks. esim. Kelly 2011; Kröger 2009), mutta tässä yhteydessä merkillepantavaa on, että vammaisjärjestöjen kritiikki koskien vanhuspalvelulain valmistelussa käytettyjä käsitteitä on osin ristiriidassa hoitajien kritiikin kanssa. Vammaisjärjestöt ilmaisivat nimittäin kommentissaan haluavansa erottaa hoivan henkilökohtaisesta avusta huolenpidoksi ja hoidoksi. Henkilökohtainen apu näin määriteltynä taas tulee hyvin lähelle Tehyn edellä esittämää määritelmää hoivasta. Alan järjestöt kommentoivat lakiesitystä (luonnosta, jossa vielä puhuttiin hoivasta) esimerkiksi näin:

Lain määritelmä hoivalle ei mielestämme erotu tarpeeksi vammaispalvelulain henkilökohtaisen avun määritelmästä. Myös tämä on omiaan aiheuttamaan sekaannusta ikälain [vanhuspalvelulaki] ja vammaispalvelulain soveltamisessa. Vammaispalvelulaissa henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen henkilön välttämättömää avustamista kotona ja kodin ulkopuolella päivittäisissä toimissa joista suoriutuakseen hän tarvitsee välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua. Ikälaisissa hoivalla tarkoitetaan iäkkään henkilön avustamista hänen kotonaan ja kodin ulkopuolella tapahtuvissa päivittäisissä perustoiminnoissa, joista henkilö ei suoriudu ilman toisen henkilön apua ja tukea. Nämä määritelmät tulee erottaa selkeästi toisistaan. Hoivan määrittelyssä on tultava esiin se, että kyse on hoivasta ja huolenpidosta eikä se ole samaa kuin henkilökohtainen apu, jossa vaikeavammaisen toimii avustajan työnohtajana ja määrittelee itse tarkkaan saamansa avun sisällön, ja myös sen, koska, milloin ja miten hän apua tarvitsee. (C1, 106 Vammaisforumi)

Samaan tapaan argumentoi myös Valtakunnallisen Vammaisneuvoston VANE:

[VANE haluaa tuoda lausunnossaan esiin] hoivan ja avun käsitteiden problematiikan: Ehdotuksen mukaan hoivalla tarkoitettaisiin iäkkään henkilön avustamista hänen kotonaan ja kodin ulkopuolella tapahtuvissa päivittäisissä perustoiminnoissa, joista henkilö ei suoriudu ilman toisen henkilön apua ja tukea [...], kuten pukeutumista, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimista, vaate- ja ruokahuoltoa sekä ateriointia, kodin siisteydestä huolehtimista, asiointia ja liikkumista. [...]

...näin määriteltynä hoivan käsite tulee hyvin lähelle henkilökohtaisen avun käsitettä. Määrittelyssä on havaittavissa yhteneväisyyttä vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun määrittelyyn. Siksi Valtakunnallinen vammaisneuvosto esittää huolensa siitä, että hoiva ja henkilökohtainen apu mielletään entistä useammin samaksi asiaksi. Neuvoston näkemyksen mukaan ne tulisi kuitenkin pitää toisistaan erillään. Henkilökohtaisessa avussa henkilö itse päättää avun sisällöstä ja toteuttamistavasta. Hoiva taas on tyypillisesti järjestelmälähtöistä, eikä hoivan kohteella juurikaan ole sen toteuttamistavan suhteen valinnanmahdollisuuksia. Hoivan antaminen koetaan järjestelmän taholta helpoimmaksi tavaksi varmistaa henkilön perussuoriutuminen ja siksi sitä hyvin usein tarjotaan ensisijaisena ratkaisuna suoriutumisongelmiin.

Tosiasiassa henkilö itse kuitenkin pystyisi monissa tapauksissa päättämään itse avun sisällöistä ja toteuttamistavoista ja hänellä olisi pikemminkin tarve henkilökohtaiseen apuun kuin hoivaan ja myös vaikeavammaisuutensa perusteella subjektiivinen oikeus siihen. (C1, 107)

Näissä lausunnoissa tuodaan esiin käsitystä hoivasta ulkoapäin, järjestelmälähtöisesti määriteltynä tarpeeseen vastaamisena, kun taas henkilökohtaista apua saava määrittelee itse tarkkaan saamansa avun muodon ja sisällön. Ero hoivan ja avun välillä siis määräytyy sen mukaan, kuka avun/hoivan muodosta ja sisällöstä käytännössä päättää. Avoimeksi jää ja palvelun järjestäjän näkökulmasta ongelmaksi tulee se, kuinka erotellaan ne, jotka ovat oikeutettuja henkilökohtaiseen apuun, ketkä taas hoivapalveluihin. Periaatteessa asiaa voidaan pitää selvänä siinä mielessä, että henkilökohtainen apu kuuluu vammaisille, ei muille. Kuitenkin se, määritelläänkö esimerkiksi dementoituneet henkilöt (joista useimmat ovat ikääntyneitä) vammaisiksi, on avoin kysymys (Hoppania ym. 2017; Mäkipetäjä-Leinonen ja Nikula 2016). Myös Muistiliitto huomautti asiasta kommentissaan lain ensimmäiseen luonnokseen:

Ristiriitaisena näemme sen, että [vanhuspalvelulain perusteluissa] tarkennetaan vielä hoivan tarkoittavan iäkkään avustamista hänen kotonaan ja kodin ulkopuolella päivittäisissä perustoiminnoissa – lähes samoin sanoin kuvataan VPL:n [vammaispalvelulaki] esivalmistelutöissä vaikeavammaisen tarvetta henkilökohtaiseen apuun. Miten samanlainen tilanne voi tarkoittaa toisessa

laissa hoivaa, joka ei siis oikeuta henkilökohtaiseen apuun ja taas toisessa laissa tilannetta, joka oikeuttaa vaikeavammaisen henkilökohtaiseen apuun? (C1, 48)

VANEn näkökulma taas oli, että

[Lain perusteluihin tulisi lisätä maininta], jossa selkeästi todettaisiin hoiva omaksi erilliseksi sosiaalihuollon palveluksi. Hoiva voitaisiin määrittellä selkeästi hoidoksi ja huolenpidoksi. Henkilökohtainen apu puolestaan tulisi määrittellä vaikeavammaisille henkilöille kuuluvaksi vammaispalvelulain mukaiseksi subjektiiviseksi oikeudeksi ei-ikäsidonnaiseksi tukimuodoksi. Lisäksi perusteluissa on syytä korostaa, että nyt kyseessä oleva hoiva koskisi vain niitä tilanteita, joissa henkilön toimintakyvyn rajoitteet johtuvat ikääntymisestä eikä hän ole oikeutettu henkilökohtaiseen apuun. (C1, 107)

Tässä määrittelyristiriita ei laukea, mutta rajanveto asettuu siihen, määritelläänkö henkilö oikeuteksi henkilökohtaiseen apuun (eli vaikeavammaiseksi) vai ei. Näiden rajanvetojen taustalla on kysymys taloudellisista resursseista, sillä esimerkiksi vaikeavammaisten subjektiivinen oikeus henkilökohtaiseen apuun on kunnalle kalliimpaa kuin useimmat hoivapalveluiden muodot, mihin VANE näyttää viittaavan esittäessään hoivan olevan järjestelmän taholta helpompaa. Tästä määrittelykysymyksestä ei tosin tehty päätöstä myöskään vanhuspalvelulain myöhemässä käsittelyssä. Sen sijaan hoivan käsitteestä luovuttiin ja kyseiset määrittelyt jäivät laista pois. Lain myöhemmän versioon vammaisjärjestöt olivatkin tyytyväisempiä ja kommentoivat esimerkiksi näin:

Erityisen hyvänä neuvosto pitää sitä, että nyt käsiteltävässä lakiesityksessä on luovuttu hoivan käsitteestä ja kyseinen termi on korvattu palveluiden käsitteillä. Nämä käsitteet ovat Valtakunnallisen vammaisneuvoston näkemyksen mukaan sopivalta tavalla neutraaleja ja sisällöltään aktiivisia ja toimintaan aktivoivia. (C2, 100)

Vanhuspalvelulakiin jäi siis tietty avoimuus ja jännite liittyen siihen, minkälaista subjektiutta lain kohteelta, vanhukselta, odotetaan. Yhtäältä korostettiin kykyä ja halua vaikuttaa omaan elämään ja palveluihin, oikeutta kommentoida, ottaa osaa palveluiden kehittämiseen ja valita palveluja. Toisaalta, vaikka kyky tähän olisi, ja tarve apuun tai hoivaan

olisi samankaltainen kuin vaikeavammaisella, tällaista subjektiivista oikeutta päättää itse avusta tai hoivasta, jota kokee tarvitsevansa, ei luotu. Laki jäikin vaikutuksiltaan epämääräiseksi (ks. Hoppania 2015; Kotkas 2013). Toisaalta ongelma ratkaistiin – tai väistettiin – tukeutumalla neutraalimmalta näyttävään ja epätarkempaan palveluiden käsitteeseen.

Vammaisliikkeen näkökulma selkeästi pyrkii vammaisia voimaannuttavaan kielenkäyttöön, mutta samalla tällainen yksilön päätösvaltaa korostava argumentointi käy hyvin myös yksiiin uusliberaaliin aktiivisen toimijuuden ideaalin kanssa. Vanhustenhoidossa kuitenkin on kyse myös sellaisista tilanteista, joissa aktiivinen toimijuus on hyvin rajallista (Vaittinen 2015). Miten toimitaan silloin kun ihminen ei kykene toimimaan aktiivisesti tai ei pysty itse päättämään asioistaan tai ei ymmärrä enää mitä tarvitsee? Hoivatutkijoiden mukaan hoivassa lähtökohtana on ihmisen tarve, ei se, mitä ihminen haluaa, ja halu taas voi toisinaan olla ristiriidassa hyvän hoidon kanssa (Mol 2008, 22). Hyvän hoivan ja hoidon kannalta keskeiseksi nouseekin luottamuksen rooli, kun tunnustetaan, että hoiva on valtasuhde, jossa myös pakottaminen ja vallan väärinkäytön mahdollisuudet tulevat esiin (van Drenth ja de Haan 2009; Räsänen 2011, 32).

Käytännössä tietysti myös avun antamisen suhteissa on vallankäyttöä ja mahdollisuus erilaisiin väärinkäytöksiin. Kuten yllä olevista kommenteista tuleekin esiin, rajanveto on näiden kahden välillä pitkälti keinotekoista. Se liittyy juuri lainsäädännön ja hallinnan rajanvetoihin, joilla määritellään, kuka on oikeutettu minkäkinlaiseen palveluun. Vanhus- ja vammaispalveluja nimittäin säädellään hyvin eri tavoin. Esimerkiksi vaikeavammaisen oikeus henkilökohtaiseen apuun on selkeä subjektiivinen oikeus, kun taas vanhuksella, joka saattaa olla samankaltaisen avun/hoivan tarpeessa, ei tällaista oikeutta ole. Vammaisfoorumi ja VANE molemmat kiinnittivät kommentissaan vanhuspalvelulakiin huomiota lain suhteesta vammaispalvelulakiin ja esittivät, että vammaispalvelulaki tulee ehdottomasti olla tähän lakiin nähden ensisijainen (C1, 106, 107). VANE korosti, että vammaisen henkilön täytettyä 75 vuotta hänen palvelunsa eivät saa heiketä eikä niistä saa ryhtyä perimään maksua (C1, 107).⁸ Kuten Muistiliiton kommentissa edellä tuodaan esiin, tällä hetkellä käytännössä samankaltaiset avun tai hoivan tarpeet oikeuttavat joskus hyvin erilaisiin palveluihin riippuen siitä, lasketaanko ihminen vammaiseksi vai ei.

Sen sijaan, että vanhuksillekin vammaisten tavoin turvattaisiin paremmat ja kattavammat palvelut, on vammaistenkin oikeus henkilökohtaiseen apuun ollut viime aikoina uhattuna.⁹

Palvelu pelastaa?

Kiinnostavaa on, että puolustaessaan vammaispalveluihin suunniteltavia leikkauksia hallitus on esittänyt, että ”tarvittavat palvelut” joka tapauksessa turvataan (Yle 16.3.2016). Palvelun, tai tarvittavan palvelun, käsite toimiikin tässä sisällöltään epämääräisenä terminä, johon vetoamalla tarkemmin laissa määritellystä henkilökohtaisesta avusta leikataan ja leikkaus oikeutetaan. Palvelun käsite on myös linjassa uusliberaalin kommodifikaation kanssa, sillä toisin kuin hoivasuhde, palvelu voidaan ajatella selkeästi rajattuna palvelutuotteena, hyödykkeenä, jota voidaan helposti hallinnoida, ostaa ja myydä (Hoppania ja Vaittinen 2015). Henkilökohtainen apukin taipuu huonosti tuottavaksi kauppatavaraksi, sillä siinä henkilökohtainen avustaja palkataan tiettyksi ajaksi, ja palkkion määrä on vakio. Henkilökohtaisen avun leikkaaminen ja samalla pyrkimys turvata tarvittavat palvelut voidaankin säästöpyrkimysten lisäksi liittää uusliberaaliin trendiin, jonka myötä markkinalogiikan kanssa huonosti yksiin sopivat hoivan ja avun muodot pikkuhiljaa puretaan (ks. myös Hoppania ja Vaittinen 2015, 81).

Hoivan, hoidon, palveluiden ja avun käsitteistö on tänä päivänä siis hyvin politisoitunutta. Käsitteistön muuttumisen merkitys tulee esiin myös Taina Rintalan historiallisessa tutkimuksessa, jossa tarkastellaan vanhuskuvia ja vanhustenhuollon muotoutumista 1850-luvulta 1990-luvulle. Rintala (2003) osoittaa, että 1980-luvulle tultaessa käsitys vanhuksesta oli muuttunut niin, että uusia eläkeläisten sukupolvia pidettiin aktiivisempina, luovina, itseään kehittävinä ja koulutetumpina. Vanhukset nähtiin myös entistä heterogeenisempänä joukkona, ja huolen kohteeksi tulivat ne, joiden toimintakyky oli vaarassa heikentyä. Tekijät, joiden nähtiin aiheuttavan lisääntyvää palveluntarvetta, tulivat laajenevan hallinnan ja tarkkailun kohteeksi. Ennakoivilla toimenpiteillä pyrittiin puuttumaan toimintakyvyn laskuun. *Palveluista* alettiin puhua 1970-luvulta alkaen, kun sitä ennen käytössä olivat muut käsitteet, kuten apu ja hoito (Rintala 2003, 28, 123–125). Tänä päivänä palveluista puhutaan laajalti eri sektoreilla.

Voidaan kuitenkin esittää, että puhe ”tarvittavista palveluista” toimii eräänlaisena tyhjänä merkitsijänä, jonka sisältö on määrittelemätön ja johon voidaan liittää ristiriitaisiakin odotuksia (fantasioita) ja vaatimuksia. Puhumalla riittävien tai tarvittavien palvelujen turvaamisesta väistetään kysymys hoidon, avun ja hoivan määrittelyistä ja palvelujen saannin ja konkreettisten resurssien jaon perusteista.

Kuten jo edellä totesin, lopulta hoivan käsitettä ei käytetty vanhuspalvelulaissa. Sen sijaan laissa puhutaan palveluista ja palvelutarpeista, hoidosta ja huolenpidosta. Hoiva on edelleen kiistanalainen, kriittinenkin käsite. Hoivan ristiriitaisuus kertoo myös siitä, että vanhustenhuollon politiikassa on kyse asioista, joiden luokittelu ja jähmettäminen uusliberaalin hallinnan kategorioihin on lähtökohtaisesti hankalaa. Hoivatutkimuksessa onkin tuotu esiin, että hoivan ennakoimattomat tarpeet ja hallitsemattomuus sekä hoivasuhteiden moniulotteisuus ovat keskeisesti osa sen poliittisuutta (Hoppania ym. 2016).

Johtopäätökset

Väitän, että huolimatta hyvinvointivaltion universalistisista ihanteista, joihin kaikki poliittiset puolueet Suomessa ovat vähintään symbolisesti ja retorikan tasolla sitoutuneita, suomalaista vanhuspolitiikkaa määrittävät tänä päivänä ennen kaikkea (uus)liberalistiset ihanteet, ideologia ja käytännöt. Tällaisen väitteen voi toki esittää, ja on esitettykin, myös sillä perusteella, että harjoitettua politiikkaa ja uudistuksia, joita vanhushoivassa on meneillään, luonnehtii ennen kaikkea markkinaistaminen, joka on uusliberaalin mallin keskiössä (Anttonen ja Häikiö 2011; Hoppania 2015; Hoppania ym. 2016; Hoppania ja Vaittinen 2015; Karsio ja Anttonen 2013). Jos kuitenkin tarkastelemme vanhushoivan käsitteistöä jälkistrukturalistisen diskurssiteorian näkökulmasta, kuten olen tässä artikkelissa tehnyt, saadaan esille usein piiloon jääviä kiistoja ja kehityskulkuja liittyen kielenkäyttöön ja alan termistöön. Nämä kenties pieniltä muutoksilta vaikuttavat käänneet kantavat mukanaan tai ovat osoituksena isommista ideologisista ja käsitteellisistä muutoksista, jotka taas ovat ehtona sille, että uudenlaista vanhustenhuollon politiikkaa voidaan luoda.

Analyysini osoittaa, miten poliittisen logiikan tasolla vanhushoivan hallinta operoi myös käsitteellisten uudelleenmäärittelyjen kautta, muotoillen

hyvinvointivaltion roolia ja julkisia palveluja hoivan, hoidon tai avun tarjoajasta ”tarvittavien palvelujen” järjestäjäksi tai takaajaksi. Palveluihin liittyvä kulutajuuden eetos taas sopii yksin uusliberaalien ihanteiden kanssa, joita näin siis edistetään myös kielenkäytön kautta. Toisaalta uusia poliittisia linjauksia on myös haastettu ja esimerkiksi hoivaan liitettyä kokonaisvaltaisuutta ja inhimillisyyttä kaivattiin myös vanhuspalvelulain valmisteluun. Fantasian logiikan taso taas tuo esiin syitä miksi poliittikkalinjauksia sekä kannatetaan että haastetaan. Kyse on eri ammatti- ja asiakasryhmien välisestä eturistiriidoista, kuten analyysi hoivan, hoidon ja avun käsitteistä osoittaa. Näissä kiistoissa on kyse hyvin konkreettisista hyödyistä, kuten palkoista ja palvelujen myöntämiseen liittyvistä perusteista. Kiistoja vanhuksen tai ikääntyneen käsitteiden käytöstä leimaavat puolestaan ajatukset ja kuvitelmat siitä, mistä vanhuudessa ja hoivan tarpeessa oikeastaan on kyse. Kun tarvitsevuuteen ja haurauteen liittyvät käsitteet, kuten vanhus tai vanhuus, torjutaan, kyse on osin siitä, että uusliberaalin hegemonian kontekstissa toisten armoilla olevan hoivan tarvitsijan asemaan ei haluta identifioitua lainkaan. Ajatus tällaisesta tarvitsevuudesta torjutaan. Nykyinen vanhushoivan politiikka tuottaa sellaista subjektiutta, jossa hoivan tarvitsija on palveluja valitsemaan kykenevä, joskin ikääntynyt toimija.

Olen tässä artikkelissa käsitellyt vain muutamia vanhushoivan keskeisiä käsitteitä, mutta jo niiden analysointi paljastaa, että meneillään on monenlaisia vastuiden ja resurssien uudelleenjakoon, hoivan käytäntöihin ja ihanteisiin liittyviä kiistoja ja muutoksia. Nämä muutokset ovat linjassa uusliberaalien ihanteiden ja oletusten kanssa. Analyysia olisi mahdollista laajentaa myös esimerkiksi hoivan ”laadun” ja ”vaikuttavuuden” ympärillä käytävään debattiin ja hallintaan. Nämä hoivan tasoon, riittävyteen ja mittaamiseen liittyvät keskustelut ovat myös keskeinen osa uusliberaalia hallintaa ja hoivan politiikkaa (ks. Hoppania ym. 2016, 54–56). Poliittinen kamppailu liittyy niidenkin kohdalla siihen, miten käsitteet ymmärretään ja määritellään ja mitä niiden käytöllä tavoitellaan. Kuten tämän artikkelin analyysi osoittaa, moniin epäpoliittisilta näyttävihin sanavalintoihin ja käsitteisiin liittyy aina myös poliittisia periaatteita ja ideologioita ihanteita (vrt. Sorsa 2014). Samoin analyysin kohteeksi voitaisiin ottaa hoivan, hoidon ja huolenpidon suhde rajoitustoimenpiteisiin, joista myös käydään kiistaa tulevan sote-uudistuksen ja

itsemäärämisoikeuslain¹⁰ puitteissa. Kyse on merkittävästä rajanvedosta siinä, milloin perusoikeuksia rajoittavia rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ja minkälaisia rajoitustoimenpiteitä esimerkiksi hyvä hoito määritelmällisesti voi sisältää.

Hoivan, hoidon, palvelujen ja avun tai vanhuksen ja ikääntyneen käsitteet eivät ole vain neutraaleja kuvauksia. Ne muokkaavat hoivasuhteita ja ymmärrystä hoivaan liittyvistä käytännöistä, vastuista ja oikeuksista ja politiikkaa ohjaavasta ihmiskuvasta. Muutokset kielessä, esimerkiksi näiden kyseisten käsitteiden käytössä, paljastuvat jälkistrukturalistisessa analyysissä osaksi hoivan poliittisen kentän muutosta. Ne liittyvät myös hyvin konkreettisiin eturistiriitoihin, resurssien- ja työnjakoon ja yhdistyvät näin myös sukupuolten tasa-arvoon ja palkkakamppailuihin työmarkkinoilla.

TUTKIMUSAINEISTO

Vanhuspalvelun luonnoksia koskevat lausunnot sosiaali- ja terveysministeriöön (lain ensimmäiseen luonnokseen vuonna 2011 (C1) ja toiseen luonnokseen vuonna 2012 (C2)). Tarkempi selvitys näiden lausuntojen keräämisestä ja roolista vanhuspalvelulain valmistelussa on esitetty väitöskirjani luvussa IV (Hoppania 2015).

VIITTEET

¹ Kiitän artikkelin kahta anonyymia arvioitsijaa arvokkaista kriittisistä kommentteista.

² Ks. esim. Hoppania 2015, 53–89 vanhusten hoidon järjestelmien historiallisista muutoksista.

³ Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980.

⁴ Väitöskirjassani analysoin myös poliittisen logiikan tasoa, mutta jätin kieltä koskevat kiistat analyysin ulkopuolelle, osin sen takia, että englanninkielisessä monografiassa suomenkielisen käsitteistöjen avaaminen ei ollut mielekäästä. Ks. kuitenkin alaviite 38, Hoppania 2015, 73–74.

⁵ Toisaalta puhutaan myös tarkemmin ordoliberalismista, jonka nähdään olevan esimerkiksi eurooppalaisen kilpailulainsäädännön taustalla (ks. esim. Schnyder ja Siems 2012). Myös Foucault analysoi ordoliberalismia yhtenä uusliberalismin muotona (Foucault 2008, 75–184, 215–266).

⁶ Tässä artikkelissa ei ole tilaa laajentaa eri kielten ja kansainvälisten vaikutteiden analyysiin. Todettakoon kuitenkin, että keskustelut erityisesti akateemisissa tutkimuksissa ja esimerkiksi vammaisaktivismissa ovat tietysti kansainvälisiä, mutta eri kielten kohdalla debattit ovat hieman erilaisia, koska käsitteistöt eivät toimi samoin kaikissa kielissä.

⁷ Käytän hoivan käsitettä tässä kattokäsitteenä, jonka alle menee sekä ammatillinen hoitotyö että informaali omaishoiva, avustus

jne.

⁸ Nykyisen hallituksen leikkaussuunnitelmat huomioiden tämä oli hyvin aiheellinen huoli.

⁹ Näiden välinen erottelu oli keväällä 2016 poliittisten kiistojen kohteena, kun hallitus aikoi säästää vaikeavammaisten palveluita 60 miljoonaa siirtämällä yli 75-vuotiaat vaikeavammaiset vanhuksat pois laajempiin palveluihin oikeuttavien vammais- ja palvelujen piiristä sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelujen piiriin. Sittemmin suunnitelmasta luovuttiin.

¹⁰ Esitys Laiksi sosiaalihuollon asiakkain ja potilain itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä on kirjoitushetkellä eduskunnan käsittelyssä (HE 108/2014 vp). Myös vammaislaainsäädännön kokonaisuudistus on meneillään.

LÄHTEET

- Aarva, Kim. 2009. *Hoivan ja hoidon lähijohtaminen*. Acta Universitatis Tamperensis 1421. Tampere: Tampere University Press.
- Anttonen, Anneli ja Zechner, Minna. 2009. Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi ja Minna Zechner (toim.), *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 16–52.
- Apeldoorn, Bastiaan van, Drahekoupij, Jan ja Horn, Laura (toim.). 2009. *Contradictions and limits of neoliberal European governance: from Lisbon to Lisbon*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Barad, Karen. 2007. *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham: Duke University Press.
- Dahl, Hanne Marlene. 2012. Neo-liberalism meets the Nordic welfare state – gaps and silences. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 20:4, 283–288.
- Davies, William. 2013. When is a market not a market? ‘Exemption’, ‘externality’ and ‘exception’ in the case of European state aid rules. *Theory, Culture & Society* 30:2, 32–59.
- Davies, William. 2014. *The limits of neoliberalism: authority, sovereignty and the logic of competition*. London: SAGE.
- Dean, Mitchell. 1999. *Governmentality: power and rule in modern society*. London: Sage.
- van Drenth, Annetiekke ja de Haan, Francesca. 1999. *The rise of caring power*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Fleer, Mark. 2009. The open method of coordination on health care after the Lisbon Strategy II: towards a neoliberal framing? Teoksessa Sandra Kröger (toim.), *What we have learnt: advances, pitfalls and remaining questions in OMC research*, European Integration online Papers (EIoP), Special Issue 1(13), Art. 12.
- Foucault, Michel. 2008. *The birth of biopolitics: lectures at the Collège de France, 1978–1979*. New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, Michel. 2007. *Security, territory, population: lectures at the Collège de France 1977–1978*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Foucault, Michel. 1982. The subject and power. *Critical Inquiry* 8(4), 777–795.
- Foucault, Michel. 1972. *The archaeology of knowledge*. London: Tavistock.
- Fraser, Nancy. 2013. A triple movement: parsing the politics of crisis after Polanyi. *New Left Review* 81: May–June, 119–132.
- Fraser, Nancy. 2008. From redistribution to recognition? Dilemmas of justice in a “postsocialist” age. Teoksessa Kevin Olson (toim.), *Adding insult to injury: Nancy Fraser debates her critics*. London: Verso.
- Fraser, Nancy. 1994. After the family wage: gender equity and the welfare state. *Political Theory* 22:4, 591–618.
- Glyns, Jason ja Howarth, David. 2007. *Logics of critical explanation in social and political theory*. London: Routledge.
- Hall, Stuart, Massey, Doreen ja Rustin, Michael. 2013. After neoliberalism: analysing the present. *Soundings* 53: April 2013, 8–22.
- Hall, Stuart. 1997. The work of representation. Teoksessa Stuart Hall (toim.) *Cultural representations and signifying practices*. London: Sage, 13–75.
- Hirvonen, Helena ja Husso, Marita. 2012. Living on a knife’s edge: temporal conflicts in welfare service work. *Time & Society* 21:3, 351–370.
- Hoppania, Hanna-Kaisa. 2015. *Care as a site of political struggle*. Publications of the Department of Political and Economic Studies 25. University of Helsinki. Helsinki: Unigrafia.
- Hoppania, Hanna-Kaisa, Olli Karsio, Lena Näre, Antero Olakivi, Liina Sointu, Tiina Vaittinen ja Minna Zechner. 2016. *Hoivan arvoiset. Väiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoppania, Hanna-Kaisa, Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna, ja Nikumaa, Henna. Tulossa 2017. (Un)equal treatment? People with dementia between elder care and disability services in Finland. *European Journal of Social Security (EJSS)*.
- Hoppania, Hanna-Kaisa ja Vaittinen, Tiina. 2015. A household full of bodies: neoliberalism, care and ‘the political’. *Global Society* 29:1, 70–88.
- Howarth, David. 2010. Power, discourse, and policy: articulating a hegemony approach to critical policy studies. *Critical Policy Studies*, 3:3–4, 309–335.
- Kallioma-Puha, Laura. 2009. Contracts as usual? Pros and cons of the social sector client contracts. *Juridiska Föreningen i Finland* 3-4, 343–350.
- Karsio, Olli ja Anttonen, Anneli. 2013. Marketisation of eldercare in Finland: legal frames, outsourcing practices and the rapid growth of for-profit services. Teoksessa Gabrielle Meagher ja Marta Szebehely (toim.), *Marketisation in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*. Stockholm Studies in Social Work 30. Tukholma: Stockholm University, 85–126.
- Kaskiharju, Eija. 2004. Vanhus, ikäihminen vai seniorikansalainen? *Gerontologia* 18:4, 277–281.
- Kelly, Christine. 2011. Making ‘care’ accessible: personal assistance for disabled people and the politics of language. *Critical Social Policy* 31:4, 562–582.
- Kotkas, Toomas. 2013. Vanhuspalvelulaki sosiaalioikeuden tutkijan näkökulmasta. Millaisia oikeuksia laki antaa? Esitelmä Kelan tilaisuudessa *Vanhuspalvelulaki tule – mikä muuttuu?* Helsinki, 16.5.2013.
- Kröger, Teppo. 2009. Care research and disability studies: nothing in common? *Critical Social Policy* 29:3, 398–420.
- Laclau, Ernesto ja Mouffe, Chantal. 2001[1985]. *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Meagher, Gabrielle ja Szebehely, Marta (toim.). 2013. *Marketisation in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University.
- Merino, Roger. 2011. *What is ‘post’ in post-neoliberal economic policy? Extractive industry dependence and indigenous land rights in Bolivia and Ecuador*. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1938677> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1938677>. Viitattu 20.05.2016.
- Mol, Annemarie. 2008. *The logic of care: health and the problem*

- of patient choice*. London: Routledge.
- Mäkipetäjä-Leinonen, Anna ja Nikula, Henna. 2015. Lain tulisi kohdella muistisairaita vammaisina. Vieraskynä. *Helsingin Sanomat* 10.10.2015. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1444364773222> Viitattu 1.4.2016
- Palonen, Emilia. Tulossa. Merkityksenannon politiikkaa: ”hyvinvointivaltio” ja laulaallinen diskurssiteoria politiikan tutkimuksen työkaluna.
- Palonen, Emilia. 2008. Ernesto Laclau & Chantal Mouffe. Diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratiaa. Teoksessa Kia Lindroos ja Suvi Soininen (toim.), *Politiikan nykyteoreettikoja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Patomäki, Heikki. 2007. *Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: WSOY.
- Rintala, Taina. 2003. *Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muuttuminen 1850-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Stakes.
- Räsänen, Riitta. 2011. *Ikääntyneiden asiakkaiden elämänlaatu ympärivuorokautisessa hoivassa sekä hoivan ja johtamisen laadun merkitys sille*. Acta Universitatis Lapponiensis 210. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Schnyder, Gerhard ja Siems, Mathias M. 2012[2013]. The ordo-liberal variety of neoliberalism. September 6, 2012. Lopullinen versio teoksessa Suzanne Konzelmann ja Marc Fovargue-Davies (toim.), *Banking systems in the crisis: the faces of liberal capitalism*. Abingdon: Routledge, 250–268. 6.9.2012 versio saatavilla <http://ssrn.com/abstract=2142529>. Viitattu 1.4.2016.
- Sorsa, Ville-Pekka. 2014. Kestävyysvajeen politiikkaidean kritiikki. *Politiikka* 56:2, 132–142.
- STM 2013. *Hoiva-avustajaselvitys. Joustava koulutus- ja työllistymisväylä sosiaali- ja terveystalouden avustaviin tehtäviin*. Raportteja ja muistioita (STM): 2013:40. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalouden ministeriö. <http://www.julkari.fi/handle/10024/114501> Viitattu 1.4.2016
- Tronto, Joan. 2012. Democratic care politics in an age of limits. Teoksessa Shahra Razavi ja Silke Staab (toim.), *Global variations in the political and social economy of care*. Abingdon: Routledge, 29–40.
- Tronto, Joan. 1993. *Moral boundaries: a political argument for an ethic of care*. New York: Routledge.
- Urponen, Kyösti. 1994. Huoltotyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka ja Kyösti Urponen (toim.), *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 163–260.
- Vaitinen, Tiina. 2015. The power of the vulnerable body: a new political understanding of care. *International Feminist journal of Politics* 27:1, 100–118.
- Waerness, Kari. 1987. On the rationality of caring. Teoksessa Anne S. Sassoon (toim.), *Women and the state*. London: Hutchinson, 207–234.
- Yle. 16.3.2016. *Vanhat vaikeavammaiset säästöleikkuriin – hallitus karsimassa yli 75-vuotiaiden tukia*. Yle Uutiset. http://yle.fi/uutiset/vanhat_vaikeavammaiset_saastoleikkuriin_hallitus_karsimassa_yli_75-vuotiaiden_tukia/8722067. Viitattu 1.4.2016.
- Yle. 6.11.2015. *Kiistan taustalla valta: 18 sote-aluetta olisi keskustalle jättipotti*. Yle Uutiset. http://yle.fi/uutiset/kiistan_taustalla_valta_18_sote-aluetta_olisi_keskustalle_jattipotti/8436385. Viitattu 1.4.2016.
- Zechner, Minna. 2010. Informaali hoiva sosiaalipoliittisessa kontekstissa. *Janus* 18:4, 403–412.